

Onderzoek naar assessment van persoonlijkheidspathologie bij ouderen
Gina Rossi & Bas van Alphen

Vrije Universiteit Brussel
Mondriaan voor geestelijke gezondheid

Inhoud workshop

- Het construct
- Temporele (in)stabiliteit
- Leeftijdsneutraliteit
- Assessment
- De praktijk
- Vignetten

Vrije Universiteit Brussel
Mondriaan voor geestelijke gezondheid

Construct

- Persoonlijkheid wordt gedefinieerd als individuele verschillen in de neiging consistente patronen van gedachten, gevoelens en gedragingen te laten zien in vergelijkbare situaties
- De vijf basistrekken (FFM) zijn beschrijvende verschijningsvormen van de persoonlijkheid:
  1. *Neuroticisme* (emotionele instabiliteit)
  2. *Extraversie* (gerichtheid op de buitenwereld)
  3. *Openheid voor ervaringen* (intellectuele autonomie)
  4. *Altruïsme* (vriendelijkheid)
  5. *Consciëntieusheid* (ordelijkheid)

Costa & McCrae (1990) *Journal of Personality Disorders*

Vrije Universiteit Brussel
Mondriaan voor geestelijke gezondheid

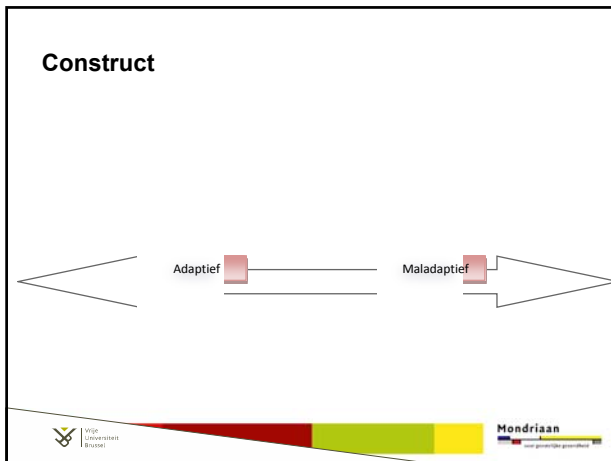

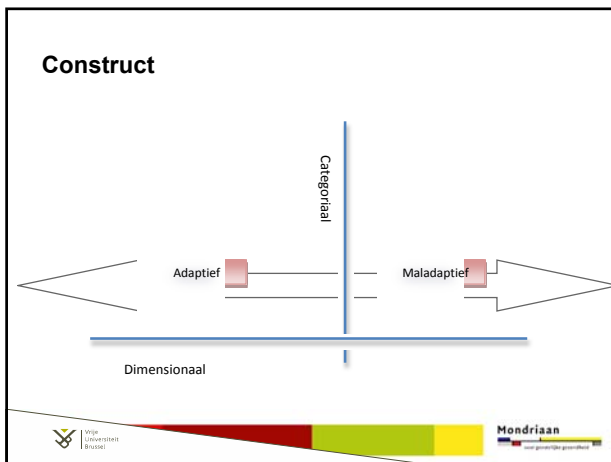

- FFM (adaptief) versus DSM-5 sectie III (maladaptief)**
- Neuroticisme
  - Extraversie
  - Openheid
  - Altruïsme
  - Consciëntieusheid
  - Negatieve affectiviteit
  - Afstandelijkheid
  - Psychoticisme
  - Antagonisme
  - Ongeremdheid

Temporele stabiliteit

- Recente review van 22 publicaties waarvan 17 longitudinale/cross-sectionele studies over FFM, 2 longitudinale en 3 cross-sectionele studies over DSM-IV As-II
- Neuroticisme, Extraversie, Openheid nemen af op latere leeftijd, terwijl Altruïsme en Conscientieusheid toenemen. Temporele instabiliteit wordt ook aangetoond bij persoonlijkheidsstoornissen

Debast et al., (2014) Clinical Gerontologist

Personlijkheidsstoornissen & DSM-5

- Deel I**
Uitgangspunten van de DSM-5
- Deel II**
Classificatiecriteria en codes
- Deel III**
Meetinstrumenten en modellen in ontwikkeling

Deel I: Belangrijke uitgangspunten

Onder meer:

- Wegvallen van het vijf-assensysteem (DSM-III en DSM-IV)
- Geen aparte sectie kinderleeftijd/adolescentie
- Hergroepering van stoornissen
- Categoriale indeling van stoornissen gehandhaafd
- Veel veranderingen van diagnostische criteria
- Minder subtypes
- *Specifiers*: aard, ernst, beloop, klinisch relevante items

---

Deel II: DSM-5 persoonlijkheidsstoornissen

Een **persoonlijkheidsstoornis** wordt gekenmerkt door vastgeroeste, inflexibele en inadequate gedragspatronen die zo ernstig zijn dat ze beperkingen in het eigen functioneren veroorzaken en/of tot conflicten leiden met de omgeving.

De prevalentie onder 65-plussers ligt tussen 3-13%, binnen poliklinische populaties tussen 5-33% en klinische populaties zelfs tussen 7-80%.

Vooraf bij de borderline en antisociale persoonlijkheidsstoornis wordt een sterke verbetering gerapporteerd op latere leeftijd. Door narijping?

(American Psychiatric Association, 2013; Van Alphen et al., 2015)

Deel II: DSM-5 persoonlijkheidsstoornissen

Cluster A

- Paranoïde persoonlijkheidsstoornis
- Schizoïde persoonlijkheidsstoornis
- Schizotypische persoonlijkheidsstoornis

Cluster B

- Antisociale persoonlijkheidsstoornis
- Borderline persoonlijkheidsstoornis
- Histrionische** persoonlijkheidsstoornis
- Narcistische persoonlijkheidsstoornis

Cluster C

- Vermijdende** persoonlijkheidsstoornis
- Afhankelijke persoonlijkheidsstoornis
- Dwangmatige** persoonlijkheidsstoornis

Andere persoonlijkheidsstoornissen

- Indien niet wordt voldaan aan de criteria van een van de tien specifieke persoonlijkheidsstoornissen maar wel aan de algemeen diagnostische criteria voor een persoonlijkheidsstoornis
- Indien sprake is van een persoonlijkheidsverandering door een somatische aandoening, specificieer in...

- Apatische type
- Ontremde type
- Agressieve type etc.

Deel III: Persoonlijkheidsstoornissen

Alternatief DSM-5 model voor persoonlijkheidsstoornissen

Criterium A
 Matige tot ernstige beperkingen in het persoonlijkheidsfunctioneren (1 + 2)
 1= **Stoornissen in zelf** omvat identiteit en zelfsturing
 2= **Interpersoonlijk functioneren** omvat empathie en intimiteit

Criterium B
 Een of meer **pathologische persoonlijkheidstrekken** (1 t/m 5)
 1= Negatieve affectiviteit   2= Afstandelijkheid
 3= Antagonisme   4= Ongeremdheid
 5= Psychoticisme

Deel III: Persoonlijkheidsstoornissen

Specifieke classificaties
 Schizotypische, antisociale, borderline, narcistische, dwangmatige en vermijdende + trekgespecificeerde persoonlijkheidsstoornis

Meetinstrumenten
 Criterium A: Geen op APA website, opties: **STIP** (Semi-gestructureerd interview voor persoonlijkheidsfunctioneren) of **SIPP** (Severity Indices of Personality Functioning: zelf-rapportage)
 Criterium B: **PID-5** (Personality Inventory DSM-5)
 APA website, in NL bij Boom: <http://www.dsm-5-nl.org/documenten/artikel/29/Vragenlijst-voor-de-DSM-5-persoonlijkheid-PID-5>

Ouderen
 PID-5 onderzoek in de algemene populatie, GGz en V&V-sector

Laat-ontstane persoonlijkheidsstoornis

Persoonlijkheidstrekken kunnen door belastende omgevingsfactoren op latere leeftijd verergeren tot persoonlijkheidsstoornissen.
 Sluit uit: een persoonlijkheidsverandering door een somatische aandoening!

Laat ontstane persoonlijkheidsstoornis niet (als specifiek) opgenomen in DSM-5, maar waarschijnlijk wel in de nieuwe ICD (Bron: Peter Tyrer, 2014)

Kortom:

- Gedragsstoornis (in plaats van persoonlijkheidsverandering) door een somatische aandoening
- Veranderende verschijningsvormen per levensfase
- Laat ontstane persoonlijkheidsstoornis (als specifiek)
- Categoriale & dimensionale diagnostische benadering met gero-afkappunten
- Leeftijdneutrale of -specifieke meetinstrumenten

Leeftijdneutraliteit

- Belangrijk voor cross-sectioneel en longitudinaal onderzoek
- Anderzijds kan leeftijdsspecifiek instrument waar nodig ingaan op specifieke leeftijdsgebonden contexten
- Zijn de NEO-PI-R en de PID-5 leeftijdsneutraal?

NEO-PI-R (Costa & McCrae, 1992)

- Een van de meest onderzochte operationalisaties van het Vijf Factoren Model (FFM)
- Pretendeert "leeftijdneutraal" te zijn
- Aparte normen voor 50-plussers

- 240 items
- 5 domeinen, elk onderverdeeld in 6 facetten
  - Neuroticisme
  - Extraversie
  - Openheid voor ervaringen
  - Altruïsme
  - Conscientieusheid

Voorbeeld:

- Neuroticisme

6 facetten

- N1: Angst
- N2: Ergernis
- N3: Depressie
- N4: Schaamte
- N5: Impulsiviteit
- N6: Kwetsbaarheid

8 items

- Ik ben geen tobber
- Ik ben gauw ergens bang voor
- Ik ben zelden angstig of zorgelijk (R)
- Ik voel me vaak gespannen en zenuwachtig
- Ik ben zelden ongerust over de toekomst
- Ik maak me zorgen over dingen die mis gaan
- Ik heb minder angsten dan de meesten (R)
- Ik heb soms angstaanjagende gedachten

Vijf Factor Model (FFM)

DOMEINEN	FACETTEN
Neuroticisme	Angst, Ergernis, Depressie, Schaamte, Impulsiviteit, Kwetsbaarheid
Extraversie	Hartelijkheid, Sociabiliteit, Dominantie, Energie, Avonturisme, Vrolijkheid
Openheid	Fantasie, Esthetiek, Gevoelens, Veranderingen, Ideeën, Waarden
Altruïsme	Vertrouwen, Oprechtheid, Zorgzaamheid, Inschikkelijkheid, Bescheidenheid, Medeleven
Conscientieusheid	Doelmatigheid, Ordelijkheid, Betrouwbaarheid, Ambitie, Zelfdiscipline, Bedachtzaamheid

---

NEO-PI-R: leeftijdsneutraal?

- Bij de ontwikkeling van de NEO-PI-R werd expliciet rekening gehouden met de leefwereld van ouderen, echter:
- Of de NEO-PI-R effectief leeftijdsneutraal is werd nog niet empirisch onderzocht

↓

- Studie:

Van Den Broeck, J., Rossi, G., Declercq, B., & Dierickx, E. (2012). Potential age bias in the NEO-PI-R: differential item functioning in older versus younger adults. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 3, 361-369 DOI: 10.1007/s10862-012-9287-4

Differential Item Functioning (DIF)

- Items die DIF vertonen "werken verschillend" voor twee groepen (vb. jong versus oud) met eenzelfde mate van onderliggende persoonlijkheidstrekk (bv. extraversie)

Totaalscore Extraversie

Laag Ouderen Hoog

Laag Jongeren Hoog

- Test scores gebaseerd op items die DIF vertonen kunnen mogelijk leiden tot misleidende groepsverschillen.

Vrije Universiteit Brussel Mondriaan voor generatie generatie

---

Methode

- Participanten:**
  - 411 jongere volwassenen (range: 18-40 jaar, M= 28.3, SD= 7.0)
  - 434 oudere volwassenen (range: 65-92 jaar, M= 72.2, SD= 5.7)
- Instrument:**
  - NEO-PI-R (Costa & McCrae, 1992; Hoekstra, Ormel, & De Fruyt, 2007)
- Statistiek: DIFAS 5.0 (Penfield, 2007)**
  - Om mogelijke DIF te detecteren tussen de twee leeftijdsgroepen werden volgende statistieken berekend:
    - De Mantel Chi-kwadraat
    - De Liu-Agresti Cumulative Common Log-Odds Ratio (L-A LOR)
    - De Cox's Noncentrality Parameter Estimator (Cox's B)

Vrije Universiteit Brussel Mondriaan voor generatie generatie

---

Resultaten

- Domein-niveau**
  - 5 analyses (N, E, O, A, C)
  - Grote DIF voor 17 items (7.1%)
  - Grote Differential Test Functioning (DTF) voor **Extraversie**
  - Bvb:** "Ik hou van de opwinding van de achtbaan", of "ik doe soms dingen louter voor de kick" (Jongeren > Ouderen)
- Facet-niveau**
  - 30 analyses (voor elk facet afzonderlijk)
  - Grote DIF voor 12 items (5%)
  - Grote DTF voor **Medeleven**
  - Bvb:** "politici moeten zich meer bewust zijn van de menselijke kant van hun beleid" (Ouderen > Jongeren), en "ik ben zakelijk en onsentimenteel in mijn opvattingen" (Jongeren > Ouderen)

Vrije Universiteit Brussel Mondriaan voor generatie generatie

---

Besluit NEO-PI-R

- De grote meerderheid van de items (93% op domeinniveau en 95% op facetniveau) vertoonden geen DIF en werden op gelijkaardige manier beantwoord door jong en oud
- De leeftijdsneutraliteit van de NEO-PI-R werd door deze studie bevestigd.
- Opn: wel "grote DTF" voor Extraversie (met DIF items vooral afkomstig van de facetten Impulsiviteit en Avonturisme) en Medeleven.
  - Deze schalen hebben mogelijk een lage indruksvaliditeit (face validity) mbt ouderen
  - Voorzichtigheid geboden bij het interpreteren van groepsverschillen gebaseerd op deze traits

---

PID-5-NL

- © 2014 Van der Heijden, P., Ingenhoven, T., Berghuis, H., & Rossi, G. p / a Uitgeverij Boom, Amsterdam. Nederlandstalige bewerking van The Personality Inventory for DSM-5 © (PID-5) — Adult, 2011
- Brengt DSM-5 persoonlijkheidstrekkenmodel van sectie III in kaart
- Nadruk lag op een dimensionaal model op basis van pathologische trekken
- Geen bijzondere aandacht gegeven aan ouderen
- 220 items
- 5 maladaptieve domeinen en bijhorende facetten

Voorbeeld

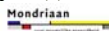
Ongeremdheid

3 facetten

- Onverantwoordelijk gedrag
- Impulsiviteit
- Afleidbaarheid

7 items

- Anderen zien mij als onverantwoordelijk
- Ik ben vaak nogal onzorgvuldig met mijn eigen en andermans zaken
- Ik maak beloftes waarvan ik niet echt de intentie heb om ze na te komen
- Ik vergeet vaak mijn rekeningen te betalen
- Ik ben er wel eens vandoor gegaan om mijn verantwoordelijkheden uit de weg te gaan
- Ik sla afspraken of vergaderingen gewoon over wanneer ik niet in de stemming ben
- Ik kom altijd mijn verplichtingen na (R)

PID-5 domeinen en facetten	
Negatieve affectiviteit	Emotionele labiliteit, ongerustheid, separatieangst, submissiviteit, vijandigheid, perseverantie, ontbreken van ingeperkte affectiviteit
Afstandelijkheid	Vermijding van intimiteit, Anhedonie, Depressiviteit, Achterdocht, Sociale teruggetrokkenheid
Antagonisme	Aandacht zoeken, Ongevoeligheid, Onbetrouwbaarheid, Grandiositeit, Manipulatief gedrag, Vijandigheid
Ongeremdheid	Aleidbaarheid, Impulsiviteit, Onverantwoordelijke gedrag, ontbreken van Rigide perfectionisme, Riskant gedrag
Psychoticism	Excentriciteit, Cognitieve en perceptuele disregulatie, Ongewone overtuigingen en ervaringen

---

Studie naar leeftijdsneutraliteit PID-5-NL

- Van den Broeck, J., Bastiaansen, L., Rossi, G., Dierckx, E., De Clercq, B. (2013). *Age-neutrality of the trait facets proposed for personality disorders in DSM-5: A DIFAS analysis of the PID-5. Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 35, 487-494.* DOI: 10.1007/s10862-013-9364-3.

Steekproef van 464 deelnemers

Jongeren

288 psychologie studenten
gemiddelde leeftijd 21
27% mannen

Ouderen

176 volwassenen
gemiddelde leeftijd 73
40% mannen

Belangrijkste resultaten

Vier facetten met grote DTF (*Differential Test Functioning*)

- Sociale teruggetrokkenheid
- Aandacht zoeken
- Rigide perfectionisme
- Ongewone overtuigingen en ervaringen

Sociale teruggetrokkenheid

- Ouderen antwoorden vaker bevestigend op items die peilen naar (de afwezigheid van) sociale relaties
Voorbeeld item :
Ik vind het niet belangrijk om vrienden te maken
=> vaak zijn geliefden overleden of zijn ouderen geïsoleerd door fysieke ziektes
- Tegelijkertijd zijn ze minder geneigd items aan te stippen die verwijzen naar sociale isolatie
Voorbeeld item:
Ik ben erg op mijzelf
=> een kleiner wordend netwerk is bij ouderen niet maladaptief maar een eerder normatief fenomeen dat bij het ouder worden hoort

=> **Ouderen doen aan selectieve sociale interactie, en investeren in de meest waardevolle contacten (Cartensen, 1991)**

Aandacht zoeken

- Houden van aandacht krijgen is meer typerend voor jongeren
- Hunkeren naar aandacht wordt meer aangegeven door ouderen

=> Ouderen zijn soms eenzamer (Holén & Funukwa, 2002)

=> Maar wat zeer waarschijnlijk is, is dat ze **van hun beperkte, maar zeer waardevolle contacten meer verwachten!**

Rigide perfectionisme

- Jongeren geven meer volgend item aan: 'Mensen vertellen me dat ik mij te veel richt op kleine details' -> vooral vaak gerelateerd aan beroepsmatige context
- Ouderen geven meer volgend item aan: 'Ik kan er eenvoudigweg niet tegen wanneer dingen niet op hun juiste plek liggen' -> is meer gerelateerd aan **minder** goed kunnen tegen **veranderingen in de persoonlijke woonomgeving**

Ongewone overtuigingen en ervaringen

- Bv. 'Ik zie vaak ongebruikelijke verbanden tussen dingen die de meeste mensen ontgaan' wordt meer aangegeven door jongeren

=> Jongeren hebben de neiging traditionele normen uit te dagen en willen als uniek gezien worden

---

Besluit PID-5

- Ondanks dat de levenscontext van ouderen of leeftijdsneutraliteit geen bijzonder aandachtspunt was bij de ontwikkeling van de PID-5 facetten, worden de meeste facetten toch zonder bias gemeten bij jongeren en ouderen (namelijk 21 van 25 facetten)
- Bij vier schalen is er wel DTF => uitwerken van een set van items die geen bias vertoont over jongeren en ouderen indien mogelijk

---

Beperkingen

- ❑ Cross-sectioneel design maakt dat het niet noodzakelijk om echte leeftijdseffecten gaat, cohorte-effecten kunnen niet uitgesloten worden
- ❑ Studies enkel in België uitgevoerd => Cross-cultureel onderzoek nodig
- ❑ Ook ouderen zijn niet allemaal gelijk, kijken naar meer subgroepen op basis van leeftijd kan nog meer genuanceerde verschillen opleveren

- ❑ Maar niet vergeten: Indien leeftijdsspecieke context van belang is die verschillend is voor leeftijdsgroepen is er ook een nood aan leeftijdsspecifieke instrumenten!

De weerbarstige praktijk...

Diagnostische aandachtspunten bij ouderen

- Belang van psychiatrische en somatische differentiaaldiagnostiek en comorbiditeit
- Cruciale rol van informantinformatie
- Gefaseerde, diagnostische aanpak
- Leeftijdneutrale of leeftijdsspecifieke tests
- Gerontologische persoonlijkheidsstoornissen schaal (GPS) en Hetero-anamnestiche persoonlijkheidsvragenlijst (HAP) als screende hulpmiddelen in de GGz en V&V

Assessment: Gefaseerde testdiagnostiek

Fase I Screening → habituele gedragingen: GPS
 → biografische aspecten: GPS

Indien verdenking van persoonlijkheidspathologie

Fase II Globaal psychodiagnostisch testonderzoek → cognitie: CISS
 → trekken: NEO-FFI/PID-5-BF
 → biosociaal: HAP
 → temperament: VTCl

Afhankelijk van de mate van cognitieve capaciteiten, motivatie en coöperatie

Fase III Uitvoerig psychodiagnostisch testonderzoek → state-trait: MMPI-RF
 → psychodynamische aspecten: ZAT, TAT
 → schema's: SF-lijsten

Gerontologische persoonlijkheidsstoornissen schaal (GPS)

Meetpretentie	Habituele en biografische gedragingen
Uitgangspunt	GGZ patiënten ≥ 60 jaar DSM-As-II stoornis Patiënt- en informantgedeelte
Testkenmerken	16 items Afnameduur +/- 5 min. Juist/onjuist antwoorden
Psychometrie	Circa 70% voorspellende waarde Goede test-hertestbetrouwbaarheid

---

GPS-score HAB-schaal

Habitueel gedrag (HAB)	Nee	Ja
1 Ik vind ouder worden vervelend omdat ik minder aantrekkelijk word	0	1
2 Ik maak me vaak zorgen over mijn gezondheid	0	1
3 Ik ben vaak bezorgd over mijn geheugen	0	1
4 Ik hoop dat anderen mijn problemen oplossen	0	1
5 Ik ben vaak bang om degenen die voor mij zorgen zoals familieleden of mijn partner, te verliezen	0	1
6 Ik word vaak benadeeld door anderen	0	1
7 Ik vind het moeilijk om voor mezelf op te komen	0	1
Totaal HAB		>4

GPS-score BIO-schaal

Biografische gegevens (BIO)	Nee	Ja
1 Ik heb gedurende mijn leven veel onduidelijke lichamelijke klachten gehad waarvoor ik bij de dokter ben geweest	0	1
2 Ik heb wel eens tegen mijn familie of bekenden gezegd een einde aan mijn leven te willen maken	0	1
3 Ik ben in het verleden opgenomen geweest in een psychiatrische instelling of rustoord wegens zenuwen	0	1
4 Ik heb tijdens belangrijke momenten in mijn leven veel last gehad van zenuwen, spanningen of somberheid	0	1
5 Ik ben wel eens eerder in mijn leven behandeld door een psychiater, zenuwarts en psycholoog	0	1
6 Ik heb wel eens een poging gedaan om een einde aan mijn leven te maken	0	1
7 Ik heb tijdens mijn leven hooguit 1 kennis of vriend gehad	0	1
8 Ik heb in mijn leven weinig belangstelling gehad voor seksueel contact	0	1
9 Ik heb in het verleden vaak gebruik gemaakt van zenuwtabletten en/of slaaptabletten	0	1
Totaal BIO		>4

Hetero-anamnestiche persoonlijkheidsvragenlijst (HAP)

Meetpretentie	10 inhoudsschalen (biosociaal leermodel van Millon) en 2 controle schalen
Uitgangspunt	Premorbide persoonlijkheid door informant. Populaties: Ouderenpsychiatrie & verpleeghuis (PG)
Testkenmerken	62 items Afnameduur circa 15 min. 3-puntsschaal (ja,?,nee)
Psychometrie	Interne, test-herstest, interbeoordelaars betrouwbaarheid en convergente, concurrente validiteit voldoende tot goed

---

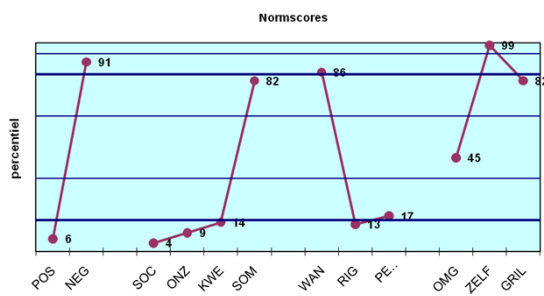

HAP-profiel.

Conclusies

- Persoonlijkheidstests hebben een aanvullende functie in het diagnostisch proces bij ouderen
- Validering van persoonlijkheidstests bij ouderen zijn in ontwikkeling, inclusief onderzoek naar de leeftijdsneutraliteit van schalen/items
- Meer psychometrisch onderzoek is van belang voor gerichte indicatiestelling voor behandeling en betrouwbare metingen van het behandelings-effect bij ouderen

---

DANK VOOR UW AANDACHT

- E-mail: grossi@vub.ac.be
- E-mail: b.van.alphen@mondriaan.eu

Literatuur

- Van Alphen, S.P.J., Van Dijk, S.D.M., Videler, A.C., Dierckx, E., Bouckaert, F., Rossi, G., Oude Voshaar, R.C. (2015). Personality disorders in older adults: Emerging research issues. *Current Psychiatry Reports*, 17, 538-545.
- Rossi, G., Van den Broeck, J., Dierckx, E., Segal, D.L., & Van Alphen, S.P.J. (2014). Personality assessment in older adults: the value of personality questionnaires unraveled. *Aging and Mental Health*, 18, 936-940.
- Debast, I., Van Alphen, S.P.J., Rossi, G., Tummers, J.H.A., Bolwerk, N., Derksen, J.L.L., & Rosowsky, E. (2014). Personality traits and personality disorders in late middle and old age: do they remain stable? A literature review. *Clinical Gerontologist*, 37, 253-271.
- Barendse, H.P.J., Thissen, A.J.C., Rossi, G., Oei, T.I., & Van Alphen, S.P.J. (2013). Psychometric properties of an informant personality questionnaire (the HAP) in a sample of older adults in the Netherlands and Belgium. *Aging and Mental Health*, 17, 623-629.
- Van Alphen, S.P.J., Engelen, G.J.J.A., Kuin, Y., Hoijtink, H.J.A., & Derksen, J.J.L. (2006). A preliminary study of the diagnostic accuracy of the Gerontological Personality Disorders Scale (GPS). *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 21, 862-868.
